

БРАТИСЛАВ ТЕИНОВИЋ*

Музеј Републике Српске
Бања Лука

UDC: 316.48(497.6+439.2)

Прегледни рад

Примљен: 21.04.2021

Одобрен: 18.05.2021

Страна: 221–231

DOI: 10.51738/Kpolisa2021.18.2г.3.02

ГОЛУБ БАБИЋ И МИЛЕТА ДЕСПОТОВИЋ: СКИЦЕ ЗА БИОГРАФИЈЕ УСТАНИЧКИХ ВОЂА У БОСНИ 1875–1878.

Сажетак: Голуб Бабић и Милета Деспотовић немају издвојене животописе. Ово су скице за њихове биографије, везане за време док су били на челу устанка у југозападној Босни 1875–1878. године. Голуб Бабић је 1860–тих још као крајишки емигрант био укључен у конспиративну делатност српске владе у Босни. Он је у августу 1875. године у југозападну Босну дошао из Београда. Образујући на том неприступачном терену „Главну управу устанка”, иако присталица герилског начина ратовања, војвода Бабић први је започео са формирањем војне организације по савременом европском узору. Уласком Србије у рат против Турске 28. јуна 1876. године, устанак у Босни постао је део јединственог српског фронта. Бабић је смењен, а посао око даље устаничке војне организације поверен је Милети Деспотовићу, рођеном Шумадинцу и ранијем руском официру. Иако је том сменом дотадашњи герилски начин ратовања замењен фронталним, устаничка војска у југозападној Босни није успела да се 4. августа 1877. године одбрани од надмоћнијег турског непријатеља. Годину касније, Берлински конгрес и аустроугарску окупацију устаничка војска дочекала је у потпуном расулу.

Кључне речи: Голуб Бабић, Милета Деспотовић, устанак, Турци, Босна, Србија, Аустро–Угарска

Увод

Познато је, да је предустаничко врење започело још 1871. године аферама са бањолучким и градишким трговцима. Муслимани су 1871. године запаљили српску четврт у Бањој Луци. У октобру следеће године, такође у Бањој Луци запаљене су 24 српске радње и убијен угледни српски трговац Јован На-

* b.teinovic@hotmail.com

умовић. Негде у исто време у Градишци је притворен угледни српски трговац Јово Љубоја. Осим у Бањој Луци и Градишкој, и у Варцар–Вакуфу су похапшени најугледнији трговци Срби (Чубриловић 1996, 36–38). Један трговац из Српца се сећа да су тих година „Турци били толико силовни, да се није смело рећи да си Србин” (Теиновић 2006, 12). Активност српских трговаца у Градишкој усмерена је на интернационализацију проблема. Они су 26. јула 1873. године у сарадњи са Светозаром Милетићем изнели своје незадовољство властима, објављујући познату „Споменицу” у Летопису Матице Српске (Чубриловић 1996, 40). Сва горчина српског народа у Босни, наведена у овој петицији може се сагледати у једној реченици: „Живот, слобода, имање, част, трговина и привреда хришћанска у непрекидној су опасности, које од самовољних или пристрасних власти које од разузданих турских бјесомучника и зулумћара” (Теиновић 2006, 13).

Повећање закупа десетине, основни егзистенцијални мотив за отпочињање ранијих покрета, представља снажну инспирацију и за овај устанак. Одлука турских власти о пуштању на слободу притворених и злостављаних српских кнезова и општинара између 13. и 15. августа 1875. године била је кобна (Екмечић 1954, 287). Хапшење угледних сељака, као и трговаца из Бања Луке и Градишке запалило је фитиљ, који турска власт није могла угасити пуне три године, од Преображења 1875. до Преображења 1878. године (Теиновић 2006, 17).

Српски устанак у Босни, раширен од Вучјак планине на истоку, до Уне на западу и од Саве на северу, до Пролог планине на југу чинила су два самостална устаничка покрета. Први, у северној Босни, распламсао се на неколико места: Њорковача, Брезовача, Козара, Лијевче, Мотајица, Вучјак. Независно од севера Босне, на тремеђи Босне, Лике и Далмације деловао је устанички покрет са средиштем у Црним Потоцима, код Грахова (Теиновић 2006, 17). По јењавању устаничких акција на северу око Саве, активности се преносе на југозапад, око горњег тока Уне. Први симптоми немира у југозападној Босни могу се пратити од када су из петровачког краја у Аустро–Угарску пребегли калуђери из манастира Рмањ: Илија и Давид Грубор, Перо Зорић и трговац Симо Чавка. Прве акције септембра 1875. године односе се на почетак упада наоружаних хајдучких чета са далматинске стране у југозападни део Босне под вођством попа Ђоке Карана. Устанку се врло брзо прикључио Вид Милановић, учитељ и богослов из Петровца, поставши један од његових вођа (Красић 1884, 116–117), а затим и Голуб Бабић.

Највећа концентрација српског православног народа у Босанској Крајини одувек је била у њеном југозападном делу, око река Уне и Унац. Прва Крајишка буна, која се на том подручју одиграла лета 1858. године под вођством Голуба Бабића, угушена је у крви. Све до почетка новог рата са Турцима, августа 1875. године, Бабић се налазио у емиграцији у Србији. Српски конспиративни кругови са којима је Бабић тесно сарађивао око покретања новог устанка против турске власти послале су га тада у његов родни крај.

Голуб Бабић

Голуб Бабић је рођен 7. (19) септембра 1824. године у угледној српској крајишкој породици у Трубару близу Тишковца (код Грахова). У раној младости бавио се продајом стоке. Касније се отиснуо у хајдуке и тако дочекао Револуцију 1848. године, у којој је активно учествовао као Книћанинов добровољац. Истакао се у борби против Мађара у неколико бојева. Водио је 1851. године Крајишнике у борбу против турске власти, да би јуна и јула 1858. године на подручју Крупе и Петровца активно учествовао у Дољанској буни. Пошто су му Турци убили брата Божу, Голуб је са многобројном породицом напустио Босну и прешао у Славонију. Из Пакраца се 1864. године преселио у Стублину, недалеко од Обреновца, где је дочекао почетак српског устанка у Босни 1875. године (Красић 1884, 126). Једна интересантна анегдота на најбољи начин осликава карактер првог вође српских устаника у Босни. Бабић је 1865. године са неколико српских хајдука, пореклом из Босанске Крајине, прешао у Таково, где га је срдечно примио бискуп Јосип Јурај Штросмајер и неко време издржавао. Када му је Штросмајер једном приликом почео хвалити католичку веру Бабић му је одговорио да је због очувања православне вере напустио огњиште у Босни, у којој је могао прећи на ислам и живети слободно као бег. Спас од бегова и Штросмајера пронашао је Бабић код лозничког проте Игњатија Васића (Luković 1972, 166).

Бабић је почетком августа 1875. године по наређењу српског министра спољних дела Милана Богићевића послат из Београда у југозападну Босну (Чубриловић 1996, 82). На Бабића се рачунало и раније. Агент српске владе у Босни Нико Јовановић Окан је још 1860–тих година предлагао побуну у Босни, кандидујући Бабића за једног од вођа у бихаћкој и приједорској нахији (Војводић 1994, 23). У дорађеном „Пројекту устанка” из 1870. године Окан је предвидео Бабића за „вођу превременог устанка” за целу ливањску, бихаћку и приједорску нахију (Војводић 1994, 51). Са Голубом су у околину родног Тишковца заједно дошла и његова браћа Миленца, Павле и Перо, а убрзо су им се придружили и Ђуро Ковачевић, поп Давид Грубор и Јово Кнежевић, који су се већ борили против Турака око манастира Рмањ, спаљеног крајем 1875. године од Турака (Теиновић 2006, 21).

Бабић је први започео са формирањем војне организације по савременом европском узору, иако је као хајдук са великим искуством познавао босански терен и одбацивао фронтални начин борбе. У почетку су око Тишковца деловале само три чете и то као три гарде: Голуба Бабића, Миленце Бабића и Вида Милановића Главни Бабићев стан био је у Дреновцу, недалеко од Тишковца, у коме су боравили и: поп Билбија, учитељ Тодор Сучевић, Ацо Радосављевић, Стево Маринковић, Ђурађ Деспотовић, Танасије Смиљанић, поп Грубор и С. Костић, док је у самим Црним Потоцима било неколико колиба са око 150 устаника (Красић 1884, 123–125). Због тактичких разлога он је Главни штаб убрзо преселио у неприступачније Црне Потоке (Екмећић 1973, 100). Голуб је почетком 1876. године своју чету поделио у стотније и водове, са стотинашима

и водницима на њиховом челу, а у својој пратњи имао је и једног коњаника (Красић 1884, 125; Luković 1972, 168). Образовао је „Главну управу устанка”, односно „Главно управитељство јужнобосанског устанка”, као неку врсту Генералштаба, који су почетком априла 1876. године, осим њега, чинили Петар Узелац, поп Билбија и Сучевић. Месец дана раније донео је и устанички „Правилник”, а заклетва, обавезна за све устанике била је „Косовска клетва” (Екмећić 1973, 187). Званична лозинка устанка била је „слобода или смрт” (Капицић 1954, 115; Ćurčić 1971, 51, 75, 84). За главне заповеднике изабрао је Узелца и Билбију (Ivić 1918, 29).

Из устаничких докумената види се да се Бабић титулисао војводом за разлику од потчињених, који су се потписивали као вође (Красић 1884, 123). Учитель Сучевић је био главни секретар Генералштаба (Красић 1884, 131), а у службеним документима потписивао се као тајник и перовођа (Ćurčić 1971, 57). У Бабићевој чети било је доста Граничара и Далматинаца, који су у новембру 1875. године прешли границу на „Тромеђи” и придружили се борби (Екмећić 1973, 159). Вршио је и смотру своје војске. У Малој Чевчи је почетком 1877. године постројена чета од 200 устаника с пушкама у руци и истакнутим бајонетима поздрављала долазак Бабића на коњу (Evans 1967, 42). Енглески археолог и путописац Артур Еванс видео је слично и у Великом Тичеву, где је, како каже, дупло више устаника наоружаних подесним пушкама дочекало Бабића са почасним стројем (Evans 1967, 44). Заставу приспелу из Србије, пошто је освештана, Бабићева чета је примила свечано и то уз „парадно” троструко пуцање (Красић 1884, 125).

Обичај војводе Бабића, уместо својеручног потписа, било је стављање грба са својим именом на званична документа. За службено устаничко обележје усвојио је грб средњовековне Босне—сабља у руци и натпис Голуб Бабић (Теиновић 2018, 28–29). Иначе, Бабић је покушао да уведе дисциплину налик средњовековним методама. У сукобу са вођом Тривом Амелицом казнио је његове војнике тако што је све разоружао, већину избатицао штаповима, а неке чак и стрељао (Красић 1884, 177). Сељаке је за издају устаника Турцима кажњавао уобичајеним одсецањем ушију (Екмећić 1973, 189). Процењује се да је у априлу 1876. године под Бабићем на територији регија Бања Лука, Бихаћ и Травник било између 12 и 16.000 устаника (Екмећić 1973, 195).

Уласком Србије у рат против Турске 28. јуна 1876. године, устанак у Босни постао је део јединственог српског фронта. Бабићева смена са руководећег положаја у устанку лета 1876. године оданијим пуковником Милетом Деспотовићем, диригована је жељом српске владе да устаничке чете повеже у јединствен српски фронт у рату са Турском.

Милета Деспотовић

Уласком Србије у рат 28. јуна 1876. године устанички покрет постао је део јединственог српско—турског рата и под директном командом српског Министарства одбране, које је у Босну за главнокомандујућег устанка послало

Милету Деспотовића. Родом из Левча у Србији, Деспотовић је ратовао заједно са Стеваном Книћанином, да би 1850. године прешао у Русију (Красић 1884, 157). Пензионисан је 1872. године као руски коњички официр у педесетој години живота. Он је још 18. маја 1876. године из Петрограда тражио да га приме у српску војну службу (Екмећић 1973, 219).

Деспотовић је пре Босне једно време провео у штабу генерала Александра Черњајева, са којим се сукобио. Пред великим штабом он је руском генералу и управнику Србије јавно „скресао у очи” да ће својим незнањем и нерedom одмах на почетку рата изгубити Србију (Екмечић 1978, 119), након чега је послат у Босну. Са собом је донео писмо („Свим српским четама у Босни, од 15. јула 1876.”) српске Владе, у коме се од свих српских устаничких чета у Босни тражило да се ставе под јединствену команду пуковника Милете Деспотовића (Теиновић 2006, 26–27). Он је као намесник српског кнеза имао задатак да у југозападној Босни образује јаку војну формацију чији би војни циљ био усклађен са општим српским оперативним планом ослобођења делова Босне у којима су Срби већина и њихово присаједињење Србији. Из ових разлога Деспотовићева устаничка организација и деловање морало је да буде консолидовано са задацима Дринске и Ибарске војске (Екмећић 1973, 217–218). Практично, његовим преузимањем вођства устанак у Босни је постао „стратешки додатак” српских и руских војних акција на Истоку (Екмећић 1973, 221). Деспотовић је команду од Голуба Бабића, који је постао његов „побочник” тј. заменик (Капицић 1956, 147) службено преузео 4. августа 1876. године (Красић 1884, 159), а одмах потом издао једну „Прокламацију босанском народу”, од кога је тражио да му се придружи у борби за ослобођење, без обзира на верску припадност (Капицић 1954а, 124–125; Екмећић 1973, 238). „Главну управу устанка”, као руководеће тело заменио је „Ратним саветом” (Екмећић 1973, 244).

Деспотовићевим доласком у Црне Поточе уследило је неколико позива и муслиманима да се прикључе јединственој борби против турске власти. Од тог времена мења се првобитна форма устанка као социјалне револуције сељаштва (Екмечић 1981, 519–520), када он лагано прераста у национални покрет за ослобођење и уједињење са матичном државом Србијом. Пуковник Деспотовић покушао је да буде доследан у спровођењу ове нове политике, па је за саборца у свом Генералштабу имао хоџу. Хација Мустафа Шеферовић у устаничком штабу био је главни човек за везу и кореспонденцију са муслиманским првацима (Трпјковић 1977, 256).

Више од свих за уређење војне организације, пре свега официрског кадра, урадио је Милета Деспотовић. Едвард Фримен, вицеконзул Велике Британије у Сарајеву, порицао је разне извештаје са терена који су говорили о устаницима као обичним разбојницима, тврдећи супротно, како је Деспотовић међу устаницима одржавао најстрожу дисциплину (Evans 1967, 77). Осим тога, пуковник Деспотовић нарочито је водио рачуна о својој спољашности, тако што је био увек пристојно обучен и углађен. Висок и снажан, носио је у то време популарне бакенбарде. Облачио је фрак и неколико бираних капута. Говорио је неколико страних језика: француски, енглески, руски и пољски (Екмећић 1973, 220). Маштао је да се налази на челу, не само војске босанских

Срба, већ и целог српског народа у Босни. У службеним документима потписивао се као „Главни командир Босанске војске и управител Босанског Народа Пуковник М. Деспотовић” (Теиновић 2006, 42). У једној молби Обровачког одбора, упућеној српском генералу Тихомиљу Николићу, титулисан је као „полковник Деспотовић као намесник Босански његове светлости књаза Милана” (Ћурић 1971, 112).

Укључивање устаника у регуларну српску војску подразумевало је и спровођење реформи, старешинских чинова по новим прописима, као и увођење свеобухватног реда (Екмећић 1977, 80). Тако је пуковник Деспотовић одмах по преузимању дужности „Главномандујућег војске” образовао формације са четовођама, капетанима и војводама (или вођама) на њиховом челу. То су били прави официри, који су носили једнообразне униформе и официрске сабље (Екмећић 1973, 220). Католичку чету из Пролога код Ливна, која је признавала његову команду, 5. септембра 1876. године позвао је, поручивши: „...како Босанскијем Србима Тако Католицима и Турцима Да се без Разлике вјероисповједи Ни у чије имање, Част, поштење Неће дирати кои се не буду вољи мојој и обштој користи противили...” (Marković 1970/71, 430). Главни стан или Генералштаб сместио је на високо Стожиште код Грахова у коме су поред њега и Бабића боравили пруски официр Шаве (или Слави), руски Виктор Гризенко и ађутант А. Царевић. Генералштаб је у јануру 1877. године преселио у Црне Потоке (Красић 1884, 185; Капицић 1956, 147, 149, 187).

Образујући 1. марта 1877. године једанаест нових једнообразних чета, Деспотовић је преустројио своју војску, а за четовође именовано: попа Ђоку Карана, Триву Амелицу, Вида Милановића, Мату Саврића, Симу Чавку, Перу Крецу, Триву Бундала, Фра Бону Дрежњака, браћу Петра и Павла Бабића и попа Илију Билбију (Екмећић 1973, 276). Према једном попису види се да су те чете биле састављене од два вода, од којих се сваки делио у три десетине са по десет људи. На челу десетине стајали су десетари водова, водници, а на челу чета били су капетани. Под његовом директном управом била је и једна коњичка чета од 310 коњаника (Капицић 1956, 187; Екмећић 1973, 221). Деспотовић је у мају 1877. године имао 150 устаника под оружјем, а већ у јулу исте године око 3.000 (Екмећић 1973, 280). Еванс, који је прошао овим крајем 1877. године, каже да су устаници били прилично наоружани и организовани тако добро да би без стране помоћи, ако не буду били спречени страном интервенцијом, могли образовати нову и слободну малу државу—„босанску Црну Гору” (Evans 1967, 28).

Овај „салонски аристократа”, како га је назвао Еванс, тражио је потпуну послушност у војној управи. Еванс се сећа боравка у штабу Милете Деспотовића: „...нисам се баш пријатно осећао када сам се нашао са овим силником и накићеним човеком глупа изгледа. Уз разметљиво звецкање мамузама, бучним гласом поздрављао ме на француском...После вечере, послужене на турској тепсији, следило је заливање пробраним врстама далматинског вина...Уз надмен гест напоменуо је: Зар не видите да ја нисам само командант босанске војске, ја сам већ и вођа босанског народа” (Evans 1967, 38–39).

Деспотовић је непослушне устанике кажњавао батинањем и вешањем (Екмећић 1973, 220), па чак и стрељањем (Красић 1884, 177). Корупцију, коју је сматрао једним од највећих непријатеља устанка, спречавао је на сваком кораку (Екмећић 1973, 222). С друге стране, он је одликовања и медаље делио војницима заслужним у борби (Екмећић 1973, 248). Церемонијалан по свом карактеру, Деспотовић је одмах по формирању чета од свих четовођа тражио да пред устаницима читају кнежеву „Ратну прокламацију”. Написао је и један Закон о добровољцима за које је, осим казне затварањем, предвиђао и смртне казне, које је изрицао „Ратни суд”, такође формиран од стране Деспотовића и састављен од свих старешина и двојице млађих устаничких вођа. Од његовог доласка у устанак све чете функционисале су у сагласности по једном војном плану. Сваки од четовођа морао је да попише све устанике у четама са тачним именима и презименима, као и годинама рођења (Екмећић 1973, 222).

Институцију ратних заробљеника и притвора такође је увео Деспотовић. Он је након удара на Петровац држао 13 турских војника пуних шест месеци у заробљеништву (Билбија 1936, 398). Ипак, и поред великог труда Деспотовић није успео да формира јединствену војску (Екмећић 1973, 223), која је и даље остала подељена на севернобосанску и јужнобосанску. Покрет у северној Босни само је формално признавао власт пуковника Деспотовића (Екмећић 1973, 242). Вишегодишње службовање у руској царској војсци учинило је Деспотовића сувише крутим. Касарнска строгост, коју је манифестовао овај увек прописно обучен официр са ешарпом око врата, очито није имала плодно тло међу српском герилом ненавикнутом на дисциплину (Чубриловић 1996, 236).

Као официр у руској царској гарди пуковник Деспотовић је заправо био инкарнација руске славјанофилске политике. Милорад Екмечић истиче да је он у Босни представљао само одјек онога што је у Србији исповедао генерал Черњајев (Екмечић 1989, 308). После пораза српске војске у бици на Ђуниси 29. октобра 1876. године устанички покрет се једино могао уздати у помоћ Русије. Стога се скупштина у Тишковцу определила за пуковника Деспотовића, рачунајући на њега као на „руског човека”, да би га средином априла 1877. године промовисала у генерала. Од тада се на документима потписивао као „неограничени генерал усташке војске Босанске”. Међутим, да трагедија буде већа, Русија се тајном Будимпештанском конвенцијом, потисаном 15. јануара 1877. године са Аустро–Угарском, већ одрекла Босне и Херцеговине у корист Аустро–Угарске. Противуслуга којом је Русија била задовољна односила се на немешање Аустро–Угарске у предстојећи рат Русије и Турске (Ћурић 1971, 126; Екмећић 1973, 255).

Трвења међу вођама, свађе Деспотовића са Тривом Амелицом и попом Караном, углавном око деобе стоке, раздирали су ионако слабо јединство устаника. Амелица је у једном тренутку напустио штаб, након чега су „деспотовићевци” разоружали његову чету, избатали већину устаника, а једног чак и стрељали (Екмећић 1973, 248). Било је покушаја да се Деспотовићу ограничи власт. Тако је, на пример, Александар Семјонович Јонин, иначе брат познатијег руског конзула у Дубровнику, Владимира, предлагао током јуна 1877. године Деспотовићу образовање владе, што је овај категорично одбио. Бурна

свађа, током које је генерал Деспотовић викао пуна два часа и после које се поново већало, завршена је његовим коначним избором за Главнокомандујућег устанка (Тепић 1988, 463–464). Иако су устаничке вође Симо Давидовић и Амелица одбили Јонинов предлог за образовање владе (Тепић 1988, 465) и на неки начин стали на Деспотовићеву страну, овај није остварио замисао да се све устаничке чете повежу у једну целину и да га прихвате за команданта целог покрета. Са истом том намером Деспотовић је безуспешно слао Сучевића и Божу Љубоју преко Загреба у Брезовачу у северној Босни (Красић 1884, 90).

Услед појачане активности устаника, током пролећа и лета 1877. године Турци су као одговор мобилисали нове свеже снаге доводећи, уз то, и војску из Новопазарског санцака. Опасно стање проглашено је у областима где су устаници властима задавали највише проблема, као што су бихаћки, бањолучки и травнички округ. Једини начин да се устаницима зада смртоносни ударац био је да им се приђе с леђа. Преговори Вели–паше са командантом Војне Крајине генералом Антуном Молинаријем вођени 27. јула 1877. године су пропали. Аустроугарски генерал одбио је захтев да пропусти Турке на аустроугарско земљиште, за разлику од управника Далмације генерала Гаврила Родића (Чубриловић 1996, 233–234).

Код појединих историчара постоје велика неслагања у погледу броја турских војника прикупљених лета 1877. године за напад на Црне Поточе. Руске новине преносиле су вести о чак 25.000 турских војника (Тепић 1988, 470). Владимир Красић износи цифру од 18.000 војника (Красић 1884, 185) што се такође може узети са великом резервом. Милорад Екмечић износи реалну процену о неких 5.000 војника ангажованих у тој специјалној акцији (Екмечић 1973, 286). Турска војска кренула је 31. јула 1877. године из Ливна. Њој се из правца Бихаћа придружио пуковник Халил–бег са својим батаљоном редовне војске и са доста башибозука. Кад су Турци стигли пред Грахово устаници су се повукли у Црне Поточе. Деспотовић је распоредио устаничке снаге по положајима на Седлу и то уз саму аустроугарску границу. Чете су биле концентрисане кроз од далматинске границе до Стојићевог брда. Једна позадинска чета била је у резерви и у њој се осим Деспотовића налазио и Голуб Бабић (Слипчевић, Пејовић, Бојић, Стијеповић 1952, 146).

Акција уништења Црних Потока започела је 1. августа 1877. године. Турска војска прошла је неометано кроз Ливањско поље (Marković 1970/71:433). У ноћи 3. на 4. август део турских формација је код Граба прешао на аустроугарско земљиште, пошто су се по Родићевом наређењу аустроугарски Граничари повукли са границе. Исмет–паша је следећег, 4. августа 1877. године, крећући се са већим делом војске са Стрмичких коса према Бутишници директно ударио на Деспотовићеву војску која је одбрану дочекала затворена у рововима. Наизглед, почетак сукоба личио је на прави фронтални рат двеју великих армија. Све до 10 часова Срби су успели да задрже линије фронта, одбијајући неколико снажних турских напада. Затим су Турци са леђа, са Алиферовића косе, ударили на десно устаничко крило које се налазило на тежишту одбране. Изненађење устаника претворило се у панику и пометњу. Устаници су тек тада схватили да се налазе у окружењу, као и да им највећа

опасност прети са „неутралне”, аустроугарске стране граничног подручја. Обузети паником, устаници су већином бежали на личку страну, губећи у великом броју људство и војну опрему (Красић 1884, 188; Чубриловић 1996, 234–235).

Преживели устаници су након црнопоточке катастрофе потражили спас у шумама Петровца, Унца, Кључа и Динаре (Marković 1970/71, 434). Они који су се успели пробити у Лику, бацали су оружје и придруживали се интернираним породицама. Око 200 устаника похватано је од стране аустроугарске пограничне полиције и разоружано. Мањи део устаника, окупљених око војводе Голуба Бабића, који је добро познавао терен, успело је да се сакрије у личким планинама. Генерал Деспотовић је спас нашао бегом преко границе у Далмацији, где је и ухапшен код извора Зрмање на путу за Обровац. Одведен је у Грачац, одакле је пребачен у Огулин, да би на крају био интерниран у Линц. Из ове краткотрајне интернације отишао је у Петроград (Красић 1884, 189–190; Чубриловић 1996, 235–236; Екмећић 1973, 316–317).

Херметичко затварање границе са Босном од стране аустроугарске војске после катастрофе у Црним Поточима може се тумачити даљом сарадњом Беча и Порте око гашења устаничког покрета. У страху да ће бити ухваћени и испоручени турским властима, велики број устаничких вођа нашло је спас бежањем у Србију. Било је и оних који су сумњали у Деспотовићеву невиност. Један од устаничких вођа, Петар Узелац је доста касније сву кривицу сваљивао на Деспотовића за кога је тврдио да је био шарлатан и никакав јунак. Такође, да се сам прогласио генералом, као и да није била истина као што се мисли да су Турци у договору са аустроугарском војском угушили устанак (Кесмановић 1961, 316).

Енглески вицеkonzул Фримен у писму министру спољних послова лорду Дербију од 31. јануара 1878. године каже, да се устанак дегенерисао у „хроничну форму разбојништва”. Устанак је почетком 1878. године уистину јењавао, а решење читавог Источног питања назирало се поготово након Санстефанског мира 3. марта 1878. године и примирја потписаног између српске и турске војске (Екмећић 1977:86). За пут у Берлин прво су одређени Вид Милановић и Голуб Бабић (Екмећић 1973, 318–319), који се у то време налазио у Београду, све до краја јула 1878. године, због чега је одустао од пута у Берлин. Иако је Бабића и овога пута заменио Деспотовић, који се већ налазио у Берлину, стварног учешћа у састанцима није узео ни један од устаничких вођа будући да је на Конгресу босанске Србе представљао српски министар спољних послова Јован Ристић. Након Берлинског конгреса, тачно на годишњицу почетка устанка (18/30. август 1878), Бабић се са делом устаника и уз звоњаву црквених звона предао аустроугарским властима и среском начелнику у Доњем Лапцу Манојлу Жакули. Његове последње речи биле су: „Ја се покоравам Његову Величанству цару аустријанском, и полажем оружје” (Красић 1884, 207–209; Екмећић 1973, 327).

Литература

1. Билбија, Илија. 1936. „Мои доживљаи (дневник Илије Билбије из устанка).” *Развитак* 12/III: 388–399.
2. Војводић, Васо. 1994. „Тајни рад Србије на ослобођењу Босне и Херцеговине (1868–1872).” У *У духу Гарашиновићевих идеја, Србија и неослобођено српство*. Београд: Просвета, 9–115.
3. Екмечић, Милорад. 1954. „Почетак Босанског устанка 1875. године”, *Годишњак Историјског друштва БиХ* VI: 267–305.
4. Екмечић, Милорад. 1973². *Устанак у Босни 1875–78*. Сарајево: Veselin Maleša.
5. Екмечић Милорад. 1977. „Историјски значај устанка у Босни и Херцеговини 1875–1878.” У *Међународни научни скуп поводом 100–годишњице устанка у Босни и Херцеговини, другим балканским земљама и истоочној кризи 1875–1878. године*, (том I). ур. Rade Petrović, 49–89. Сарајево: ANU BiH
6. Екмечић, Милорад. 1978. „Српска војска у националним ратовима од 1876 до 1878.” *Балканика* IX: 97–129.
7. Екмечић, Милорад. 1981. *Српски народ у Турској од средине XIX века до 1878*. У *Историја српског народа*. V–1. Београд: СКЗ
8. Екмечић, Милорад. 1989. *Стварање Југославије 1790–1918*. II. Београд: Просвета
9. Evans, Dž. Artur. 1967. *Piriska pisma*. Сарајево: Veselin Masleša
10. Ivić, Aleksa. 1918. *Fragmenti iz istorije Bosanskog ustanka 1875 i 1876. god*. Загреб: Štampa dioničke tiskare
11. Красић, Владимир. 1884. *Устанак у Босни 1875–1878, грађа за новију српску историју рата за ослобођење*. Нови Сад: Штампарија А. Пајевић
12. Капицић, Хамдија. 1954. *Застава о Босни и Херцеговини 1871–1873*, друга књига. Сарајево: Свјетлост
13. Капицић, Хамдија. 1954а. *Застава о Босни и Херцеговини 1874–1876*, трећа књига. Сарајево: Свјетлост
14. Капицић, Хамдија. 1956. *Застава о Босни и Херцеговини 1876–1878*, четврта књига. Сарајево: Свјетлост
15. Luković, Petko. 1972. „Nekoliko napomena o ulozi vojvode Goluba Babića u Bosanskom ustanku 1875–1878. i njegovom nožu koji se čuva u Vojnom muzeju u Beogradu.” *Vesnik* 18: 165–179.
16. Marković, Stipo. 1970/71. „Uspomene don Stjepana Krešića iz Bosanskog ustanka 1875–1878. god.” *Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika BiH* X–XI: 411–464.
17. Слипчевић, Фуад, Пејовић, Петар, Бојић, Мехмедалија, Стијеповић, Никола. 1952. *Буне и устанци у Босни и Херцеговини у XIX веку*. Београд: Војноисторијски институт ЈНА
18. Теиновић, Братислав. 2006. *Српски устанак у Босни 1875–1878*. Бања Лука: Музеј Републике Српске
19. Теиновић, Братислав. 2018. *У сусрет Берлинском конгресу 1878–2018*. Бања Лука: Музеј Републике Српске

20. Тепић, Ибрахим. 1988. *Босна и Херцеговина у руским изворима (1856–1878)*. Сарајево: Веселин Маслеша
21. Trnjaković, Mile. 1977. „Značaj slobodne teritorije Crnih Potoka u Bosanskom ustanku 1875–1878 godine.” U *Međunarodni naučni skup povodom 100–godišnjice ustanka u Bosni i Hercegovini, drugim balkanskim zemljama i istočnoj krizi 1875–1878. godine*, (tom II). ur. Rade Petrović, 247–258. Sarajevo: ANU BiH
22. Ćurić, Hajrudin. 1971. *Arhivska zbirka Vladimira Desnice, prilozi radu Obrovačkog odbora i ustanku u Bosni 1875–1878*. Sarajevo: ANU BiH
23. Чубриловић, Васо. 1996.² *Босански устанак 1875–1878*. Београд: Балканолошки институт САНУ

BRATISLAV TEINović*

The Museum of the Republic of Srpska
Banja Luka
Republic of Srpska

Review work
Received: 21.04.2021
Approved: 18.05.2021
Page: 221–231

GOLUB BABIĆ AND MILETA DESPOTOVIĆ: SKETCHES FOR BIOGRAPHIES OF 1875–1878 INSURGENCE LEADERS IN BOSNIA

Summary: Golub Babić and Mileta Despotović do not have separate biographies. These are sketches for their biographies, during the time they were at the head of the uprising in southwestern Bosnia from 1875 to 1878. In the 1860s, Golub Babić, still a migrant from Krajina, was involved in the conspiratorial activities of the Serbian government in Bosnia. He came to southwestern Bosnia in August 1875 from Belgrade, although a supporter of the guerrilla way of war, Duke Babić was the first to start forming a military organization according to the modern European model, while Educating the “Head Authority of the Rebellion” on that inaccessible terrain. With Serbia’s entry into the war against Turkey on June 28, 1876, the uprising in Bosnia became part of a united Serbian front. Babić was deposed and a native of Šumadija and a former Russian officer, Colonel Mileta Despotović was entrusted the work on further insurgent military organizations. With that change the previous guerrilla way of warfare was replaced by frontal warfare, however the insurgent army in southwestern Bosnia failed to defend itself from the superior Turkish enemy on August 4, 1877. A year later, the Berlin Congress and the Austro–Hungarian occupation found the insurgent army in complete disarray.

Keywords: Golub Babić, Mileta Despotović, insurgency, Turks, Bosnia, Serbia, Austria–Hungary

Introduction

It is known that the rebels began stirring up in 1871 after the affairs with the merchants of Banja Luka and Gradiška. In 1871, Muslims set fire in a Serbian quarter. In October of 1872, 24 Serb stores were set on fire and a respect-

* b.teinovic@hotmail.com

able merchant Jovan Naumović was killed. In Gradiška at the same time, a respectable merchant Jovo Ljuboja was taken into custody. Except in Banja Luka and Gradiška, Serbian merchants from Varcar Vakuf have been arrested for the alleged killing of a Muslim woman (Čubrilović 1996, 36–38). A merchant from Srbac remembers that the “Turks have been so violent in these years that it was dangerous to even say you were Serb” (Teinović 2006, 12). Serbian merchants from Gradiška focused on presenting the problem to the international public. In 1873, a group of merchants from Gradiška together with Svetozar Miletić published in *Letopis Matice Srpske* the well-known “Testimonial” expressing their dissatisfaction with the authorities (Čubrilović 1996, 40). All the bitterness boiling in the Serbs in Bosnia, expressed in this petition, could be recognized in one sentence: “Life, freedom, estates, honor, commerce and trade of Christians are in constant danger from both the unruly and one-sided authorities and riotous and uncontrollable Turks” (Teinović 2006, 13).

The main existential motif of the earlier rebellions, tithe, was also the strong inspiration for this uprising. On 13 to 15 August 1875, Ottoman authorities released from custody Serbian village chiefs. This was a fatal decision (Ekmečić 1954, 287). The arrests of the villagers and merchants from Banja Luka and Gradiška lighted the fuse that the Ottomans could not quench for three years, from Transfiguration day in 1875 to Transfiguration day in 1878 (Teinović 2006, 17).

The uprising of Serbs was spread from Vučjak Mountain on the east to Una River on the west and from Sava River on the north to Prolog Mountain on the south. It consisted of two autonomous rebel movements. The first one, in northern Bosnia, broke out in several places: Čorkovača, Brezovača, Motajica, Vučjak and Kozara Mountains and Lijevo. On the junction of Bosnia, Lika and Dalmatia, an independent rebellion movement started with centre in Crni Potoci, near Grahovo (Teinović 2006, 17). After the rebels’ campaign in the northern part near Sava River has died down, the action moved to the southwest, near the upper course of Una River. The first signs of unrest in the southwest of Bosnia occurred when the monks from Rmanj monastery fled from the Petrovac area to Austria–Hungary Ilija and David Grubor, Pero Zorić and a merchant Simo Čavka. In September of 1875, the first actions started with intrusion of armed haiduk companies lead by priest Đoko Karan, from Dalmatian side to the southwestern part of Bosnia. Vid Milanović, a teacher and theologian from Petrovac joined the uprising soon and became one of its leaders (Krašić 1884, 116–117), and Golub Babić joined soon after that.

The greatest concentration of the Serbian Orthodox people in the Bosnian Krajina has always been in its southwestern part, around the rivers Una and Unac. The first Krajina revolt that took place in that area in the summer of 1858 under the leadership of Golub Babić was suffocated in blood. Until the beginning of a new war with the Turks in August 1875, Babić was in exile in Serbia. Serbian conspiratorial circles with which Babić worked closely to launch a new uprising against the Turkish government then sent him to his homeland.

Golub Babić

Golub Babić was born on September 7 (19), 1824 in Trubar near Tiškovac (near Grahovo), in a respectable Serb family from Krajina. As a young man, he was a livestock merchant. Later he became a haiduk and participated actively in the Revolution of 1848 as a Knićanin's volunteer. He stood out in several battles against the Hungarians and led the fighters from Krajina to battle against the Turkish rule in 1851. In June and July of 1858, he participated in the Doljani rebellion on the territory of Krupa and Petrovac. After the Turks have killed his brother Božo, Golub and his large family have left Bosnia and moved to Slavonia. He moved from Pakrac to Stublina near Obrenovac in 1864 and that is where the Serbian uprising in Bosnia caught him (Krašić 1884, 126). An interesting anecdote describes in the best way the character of the first Serb rebel leader in Bosnia. In 1865, accompanied by several Serb haiduks from Bosanska Krajina, Golub Babić went to Đakovo where he was received warmly and financially supported for some time by Bishop Josip Juraj Strossmeyer. On one occasion, Strossmeyer talked to him about Catholicism in the most commendable way. Babić told him that to save his Orthodox religion he left his home in Bosnia where he could have converted to Islam and lived free as a bey. He found refuge from beys and Strossmeyer in the home of Loznica priest Ignjatije Vasić (Luković 1972, 166).

By order of Serbian Minister of foreign affairs Milan Bogićević, he was sent from Belgrade to southwestern Bosnia in early August 1875 (Čubrilović 1996, 82). Babić has been counted on before. It was the agent of the Serbian Government in Bosnia, Niko Jovanović Okan who suggested the uprising in Bosnia with Babić as one of the leaders in Bihać and Prijedor county even in the 1860s (Vojvodić 1994, 23). In his revised 1870 "The Uprising Project", Okan foresees Babić as "the leader of the early uprising" for the Livno, Bihać and Prijedor counties (Vojvodić 1994, 51). Golub arrived in the vicinity of his birthplace of Tiškovac with his brothers Milendža, Pavle and Pero. Soon they were joined by Đuro Kovačević, priest David Grubor and Jovo Knežević, who all already fought against Turks at Rmanj monastery that was burned down by the Turks in 1875 (Teinović 2006, 21).

As an experienced haiduk, familiar with the terrain in Bosnia, Babić rejected the frontal way of combat, but was also the first to attempt to organize a military organization in compliance with the modern European model. Initially, there were three companies active around Tiškovac. These were militias lead by Golub Babić, Milendža Babić and Vid Milanović. Babić's head location was in Drenovac, not too far from Tiškovac. Priest Bilbija, teacher Todor Sučević, Aco Radosavljević, Stevo Marinković, Đoko Despotović, R. Smiljanić, priest Grubor and S. Kostić also stayed there. Several cabins have been built in Crni Potoci with about 150 men living there (Krašić 1884, 123–125). For tactical reasons, he soon moved the General Staff to the less accessible Crni Potoci (Ekmečić 1973,

100). In early 1876, Golub divided his company into units of 100 men and platoons. He also had a cavalryman in his escort (Krašić 1884, 125; Luković 1972, 168). Babić established the “Head Authority of the Rebellion“, or the “Head Authority of the Rebellion in South Bosnia” as a kind of General staff. Members of the authority were Petar Uzelac, priest Bilbija and Sučević in April of 1876. In March of 1876, Babić made the “Rebel codex“. His men were obliged to take an oath. The text of the oath was of the one taken before the battle of Kosovo (Ekmečić 1973, 187). The official motto of the uprising was “Liberty or Death” (Kapidžić 1954, 115; Ćurić 1971, 51, 75, 84). Babić has appointed as the chief commanders Uzelac and Bilbija (Ivić 1918, 29).

The rebel documents show that Babić called himself a voivode (duke), unlike his subordinates who were leaders (Krašić 1884, 123). Teacher Sučević was the head secretary of the general staff (Krašić 1884, 131) and he signed the official documents as a secretary and clerk (Ćurić 1971, 57). Many border guards and Dalmatians crossed the border in November of 1875 to join Babić in the combat and stayed with him (Ekmečić 1973, 159). Babić also had inspections of his troops. In early 1877, a company of 200 men lined up with guns in their hands and bayonets greeted Babić who rode into Mala Čevča on his horse (Evans 1967, 42). Arthur Evans, English archaeologist and travel writer, has witnessed a similar scene in Veliko Tičevo, where about 400 armed men greeted Babić in a line up (Evans 1967, 44). The flag that had been sent from Serbia was consecrated and received by the company in ceremony, with their guns fired three times in a parade manner (Krašić 1884, 125).

Instead of signing documents by hand, Babić would stamp them using a stamp made in the shape of a coat of arms of Medieval Bosnia (a hand holding a sword and an inscription Golub Babić) (Teinović 2018, 28–29). Babić tried to introduce a discipline using somewhat medieval methods. After his conflict with leader Trivo Amelica, Babić punished his men by disarming them, beating them up and even killing some of them (Krašić 1884, 177). The usual punishment for the peasants betraying the rebels was cutting off their ears (Ekmečić 1973, 189). It is estimated that Babić was been in charge of 12 to 16,000 men on the territory of Banja Luka, Bihać and Travnik in April of 1876 (Ekmečić 1973, 195).

With Serbia’s entry into the war against Turkey on June 28, 1876, the uprising in Bosnia became part of a united Serbian front. His later removal from the leading position in the uprising by the more loyal Colonel Mile Despotović was prompted by the aspiration of the Serbian government to unite the insurgent companies into a single Serbian front in the war with Turkey.

Mileta Despotović

Serbia entered the war on June 28, 1876, which had made the rebel movement part of the war between Serbia and Turkey and placed it under the direct

command of the Serbian Ministry of defense. The ministry sent Mileta Despotović to Bosnia as the commander in chief. Despotović was born in Levče in Serbia and fought together with Stevan Knićanin. In 1850, he went to Russia (Krašić 1884, 157). He was retired as a Russian cavalry officer in 1872 when he was 50 years old. On 18 May 1876, while still in St. Petersburg, Despotović requested to be admitted to the Serbian military service (Ekmečić 1973, 219).

Before he left for Bosnia, Despotović spent some time in the headquarters of general Alexander Chernayev with whom he came into conflict. Despotović has directly said to the Russian general and governor of Serbia that his lack of knowledge and disorder will only help lose Serbia right at the start of the war (Ekmečić 1978, 119). He was sent to Bosnia after that. He brought with him a letter from the Serbian Government (“To all Serbian companies in Bosnia, dated 15 July 1876”), requesting from all rebel companies in Bosnia to stand under the command of colonel Mileta Despotović (Teinović 2006, 26–27). As a deputy of the Serbian prince, Despotović had a task to form a strong military unit in southwestern Bosnia set to carry out a military goal that was in line with the general Serbian operative plan to liberate the parts of Bosnia with Serb majority and unite them with Serbia. For this reason, Despotović’s organization and activities have had to be consolidated with the tasks of Drina and Ibar armies (Ekmečić 1973, 217–218). With his taking over the control, the insurgence in Bosnia had practically become a “strategic addendum“ to Serb and Russian military actions in the east (Ekmečić 1973, 221). Despotović took over the command from Golub Babić, who became his adjutant, i.e. deputy (Kapidžić 1956, 147) on 4 August 1876 (Krašić 1884, 159) and immediately issued a “Proclamation to the people of Bosnia”, asking the people to join him in the struggle for liberation regardless of the religion (Kapidžić 1954a, 124–125; Ekmečić 1973, 238). The “Head Authority of the Rebellion“ was replaced by the War Council (Ekmečić 1973, 244).

After Despotović’s arrival, the Muslims have been called to join the struggle against Ottoman occupation on several occasions. Since that time, the uprising lost its initial form of the socials revolution of the peasants (Ekmečić 1981, 519–520) and slowly turned into a national movement for liberation and unification with Serbia. Colonel Despotović worked by the new policy and had *khoja* in his general staff. Mustafa Šeferović, the pilgrim to Mecca, was the chief person for communication and correspondence with the Muslim officials (Trnjaković 1977, 256).

Despotović has done more for the military organization of the uprising, especially regarding the officers, than anybody else. Vice consul of Great Britain in Sarajevo, Edward Freeman rejected various field reports describing rebels as ordinary bandits, claiming that colonel Despotović kept the strict discipline (Evans 1967, 77). Colonel Despotović cared a lot about his appearance. He was always well dressed and wore sideburns popular at the time. He wore a tailcoat and well-chosen overcoats. Despotović spoke several languages: French, Eng-

lish, Russian and Polish (Ekmečić 1973, 220). He dreamed of leading not only the army of Bosnian Serbs but also the whole Serbian people in Bosnia. He signed the official documents as the “head commander of the Bosnian army and principal of Bosnian people, Colonel Mileta Despotović” (Teinović 2006, 42). In one request made by the Board in Obrovac, sent to Serbian general Nikolić, Despotović was mentioned as “colonel Despotović, the deputy in Bosnia of his highness prince Milan” (Ćurić 1971, 112).

In order to include the rebels in the regular army, it was necessary to implement reforms, assign ranks in compliance with the new regulations and establish order on all levels (Ekmečić 1977, 80). Upon his taking over the duty of the head commander, colonel Despotović organized formations lead by company commanders, captains and voivodes (or leaders). They were the real officers who wore the same uniforms and officer’s swords (Ekmečić 1973, 220). Despotović invited the Catholic company from Prolog near Livno that complied to his command in a letter written on 5 September 1876: “...to Bosnian Serbs, as well as Catholics and Turks, no matter of their confession, whose property, honor and integrity will not be in danger as long as they obey my decisions and work for the general benefit...” (Marković 1970/71, 430). His General Staff on the high mountain of Stožište, near Grahovo, aside from Despotović’s and Babić’s had also been a place of stay for the Prussian officer Schawe (or Slavi), Russian office Viktor Grizenko and adjutant A. Carević. The location of the General Staff was moved to Crni Potoci in January 1877 (Krašić 1884, 185; Kapidžić 1956, 147, 149, 187).

On 1 March 1877, he reorganized his troops and formed 11 new companies lead by priest Đoko Karan, Trivo Amelica, Vid Milanović, Mato Savrić, Simo Čavka, Petar Kreco, Trivun Bundalo, friar Bono Drežnjak, brothers Petar and Pavle Babić and priest Ilija Bilbija (Ekmečić 1973, 276). The one list shows his companies have been made of two platoons divided into three squads. Platoon leaders have led platoons, squad leaders have led squads and captains have been at the head of the companies. Under Despotović’s direct command was a cavalry company of 310 men (Kapidžić 1956, 187; Ekmečić 1973, 221). In May of 1877, Despotović had 150 men and in July their number went to 3,000 (Ekmečić 1973, 280). Evans traveled these parts of 1877 and reported that the rebels were well armed and organized in a way that could enable them to create a free state–Bosnian Montenegro, on condition that they are not prevented by any outside intervention (Evans 1967, 28).

This “drawing–room aristocrat“, as Evans called him, asked for complete obedience from his subordinates. Evans remembers his days spent in Despotović’s headquarters: “... It was not a pleasant feeling to be with this tyrant, all dressed up and looking stupid. He was rattling with his spurs as he greeted me in French in a loud voice... after dinner, served on the Turkish pan and washed down with the selected sorts of Dalmatian vines, he made a haughty gesture and said: Don’t you see, I am not only a commander of the Bosnian army, I am also a leader of Bosnian people“ (Evans 1967, 38–39).

Despotović punished disobedient rebels with beating and hanging (Ekmečić 1973, 220), and even shooting (Krašić 1884, 177). Despotović believed corruption was one of the most dangerous enemies of the insurgence and tried to prevent it on every occasion (Ekmečić 1973, 222). On the other hand, he was giving medals and decorations to the men for their merits in the battle (Ekmečić 1973, 248). As a man of ceremony, he asked of his captains to read to the rebels out loud the prince's "War proclamation". He has also made a law on the volunteers, stipulating prison and capital punishment, pronounced by the War court established also by Despotović. The court was composed of all the officers and two younger rebel leaders. Since Despotović's reforms of the uprising, all the companies worked in compliance with one war plan. Every captain had to make a list of his men, with exact first and last names and years of birth (Ekmečić 1973, 222).

Despotović has also introduced the institution of war prisoner and confinement. After the attack on Petrovac, he had imprisoned 13 Turkish soldiers for six months (Bilbija 1936, 398). However, despite his efforts, Despotović failed in establishing a unified army (Ekmečić 1973, 223), as it remained divided into rebel army of North Bosnia and South Bosnia. The northern movement has only formally acknowledged the rule of the colonel (Ekmečić 1973, 242). Many years of service in the Russian army made Despotović too rigid. The officer's strictness of this man, always dressed properly and with a scarf around his neck, could not be understood by Serbian guerilla unaccustomed to discipline (Čubrilović 1996, 236).

As a former officer of the Russian tsarists guard, colonel Despotović was also the incarnation of the Russian Slavophil policy. Milorad Ekmečić emphasizes that Despotović's work in Bosnia was only the reflection of Chernayev's activities in Serbia (Ekmečić 1989, 308). After the defeat of the Serbian army on Djunis on October 29, 1876, the insurgence movement could only rely on help from Russia. That was the reason Despotović was counted on as the "Russian man" at the Tiškovac assembly, where he was elected and promoted to the rank of general in the mid-April of 1877. Since the promotion, he had been signing the documents as the "absolute general of the insurgence army of Bosnia". However, to make the tragedy even worse, Russia already renounced Bosnia and Herzegovina in favor of Austria-Hungary by signing the secret Budapest Convention on January 15, 1877. In return, Austria-Hungary agreed not to meddle in the forthcoming war between Russia and Turkey (Čurić 1971, 126; Ekmečić 1973, 255).

Tensions between the leaders, arguments between Despotović on one side and Trivo Amelica and priest Karan on the other side, mostly focused on how the cattle will be distributed, torn the weak unity apart. Amelica left the rebel headquarters on one occasion and the supporters of Despotović disarmed his company, beaten up most of his men, and even killed one (Ekmečić 1973, 248). Some attempts have been made to limit the authority of Despotović. In June of

1877, Alexander Semyonovich Jonin, brother of the better known Russian consul in Dubrovnik Vladimir Jonin, suggested to Despotović to form administration, which he strongly refused to do. After the fiery discussion and full two hours of his shouting, general Despotović was elected commander in chief of the rebellion (Tepić 1988, 463–464). Though Simo Davidović and Amelica rejected Jonin's proposal to establish administration (Tepić 1988, 465) thus taking the side of Despotović in a way, he failed in his idea to unite all rebel companies into one army and get acknowledged as a commander of the rebellion. In order to accomplish that, Despotović sent Sučević and Božo Ljuboja to Brezovača in northern Bosnia, but they were unsuccessful (Krašić 1884, 90).

In response to intensified rebel activities in the spring and summer of 1877, the Turks enforced their units by bringing in new troops, some even from Novi Pazar sanjak. The state of siege was declared in Bihać, Banja Luka and Travnik counties, where the rebels have been giving the most troubles to the authorities. The only way to strike the fatal blow to the rebels was to get behind their back. On 27 July 1877, Veli Pasha negotiated with General Antun Molinari, the commander of Military Krajina to allow the Turkish forces to go across the territory of Austria–Hungary, but the negotiations failed. The Austrian–Hungarian general refused the Pasha's request, but the principal of Dalmatia general Gavriilo Rodić granted the approval (Čubrilović 1996, 233–234).

Historians have disagreed on the number of Turkish soldiers participating in the attack on Crni Potoci. Russian newspapers reported of as many as 25,000 troops (Tepić 1988, 470). Vladimir Krašić talks of 18,000 men (Krašić 1884, 185), which is also questionable. Milorad Ekmečić gave a realistic evaluation that about 5,000 soldiers have been in the attack on Crni Potoci (Ekmečić 1973, 286). Turkish army advanced from the direction of Livno on 31 July 1877. Colonel Halil bey and his battalion with many bashibosuks joined them from Bihać. When Turks arrived in Grahovo the rebels withdraw to Crni Potoci. General Despotović deployed rebel forces on positions on Sedlo Mountain, along the border with Austria–Hungary. The troops were deployed from Dalmatian border to Stojićevo brdo. One rear company was kept as the reserve, with Despotović and Golub Babić (Slipčević, Pejović, Bojić, Stijepović 1952, 146).

The action to destroy Crni Potoci started on August 1, 1877. The Turkish army went across the Livanjsko polje without any obstacle (Marković 1970/71, 433). On August 3, 1877, during the night, part of the Turkish troops crossed the border near Grab and entered Austria–Hungary, after Austrian border guards obeyed Rodić's order to withdraw from the borderlines. On the next day, August 4, 1877, Ismet pasha and the largest part of his men advanced towards the Butišnica River and struck Despotović's army in the trenches. The beginning of the battle resembled a real frontal war between the two armies. The Serbs managed to keep the line until 10 o'clock, repulsing several strong attacks. The Turks then came from the rear, from Aliferovića kosa, and struck the right flank that was the centre of the rebel defence. They surprised rebels who started to panic. Only then

they realized they are surrounded and that the danger comes from the "neutral" side, Austria–Hungary. Rebels in panic fled mostly to Lika, with great losses in men and arms (Krašić 1884, 188; Čubrilović 1996, 234–235).

Surviving rebels found salvation in the woods around Petrovac, Unac, Ključ and Dinara Mountain (Marković 1970/71, 434). Those who made it to Lika got rid of their weapons and joined their displaced families. About 200 rebels have been caught by Austrian border police and disarmed. Some of the rebels that kept close to Golub Babić who knew the terrain very well managed to hide in the mountains of Lika. General Despotović fled across the border to Dalmatia where he was arrested near the Zrmanja River spring on the way to Obrovac. He was brought to Gradačac and transported to Ogulin to be finally deported to Linz. From Linz he went to St. Petersburg (Krašić 1884, 189–190; Čubrilović 1996, 235–236; Ekmečić 1973, 316–317).

Hermetically sealed borders between Austria–Hungary and Bosnia after the defeat in Crni Potoci could be explained as the cooperation of Vienna and the Porte on crushing the uprising. Afraid of being arrested and delivered to the Turks, most of the rebel leaders fled to Serbia. Some of them suspected Despotović had something to do with the defeat. One of the rebel leaders, Petar Uzelac, had much later claimed Despotović was to blame for the defeat, calling him a charlatan and a coward. He also said Despotović proclaimed himself for a general. He also wrote that it was not true that the Turks crushed the uprising working together with Austria–Hungary (Kecmanović 1961, 316).

English consul in Sarajevo Freeman wrote to foreign affairs minister Lord Darby on January 31, 1878 that the rebellion degenerated into "the chronic form of banditry". In the beginning of 1878, the rebellion was about to cease and the solution to the Eastern question was coming to sight after the Treaty of San Stefano and ceasefire between Serbian and Turkish armies on March 3, 1878 (Ekmečić 1977, 86). Initially, Vid Milanović and Golub Babić had been assigned to go to Berlin (Ekmečić 1973, 318–319). Golub Babić was in Belgrade at the time, until the end of July of 1878, so he gave up the idea of traveling to Berlin. Though Babić was once again replaced by Despotović who was already in Berlin none of the rebel leaders took part in the meetings because Bosnian Serbs had been represented by the Serbian minister of foreign affairs Jovan Ristić. After the Berlin congress, Babić and part of his rebels surrendered to the authorities of Austria–Hungary and head of district in Donji Lapac Manojlo Žakula, with the sounds of church bells, on the day the rebellion has started a year before, August 18/30, 1878. The last words of Duke Golub Babić were: "I obey to His Highness Emperor of Austria and lay down my arms" (Krašić 1884, 207–209; Ekmečić 1973, 327).

References

1. Билбија, Илија. 1936. „Мои доживљаи (дневник Илије Билбије из устанка).” *Развитак* 12/III: 388–399.
2. Војводић, Васо. 1994. „Тајни рад Србије на ослобођењу Босне и Херцеговине (1868–1872).” У *У духу Гарашиних идеја, Србија и неослобођено српство*. Београд: Просвета, 9–115.
3. Екмечић, Милорад. 1954. „Почетак Босанског устанка 1875. године”, *Годишњак Историјског друштва БиХ* VI: 267–305.
4. Екмечић, Милорад. 1973². *Ustanak u Bosni 1875–78*. Сарајево: Veselin Maleša.
5. Екмечић Милорад. 1977. „Историјски значај устанка у Босни и Херцеговини 1875–1878.” У *Међународни научни скуп поводом 100–годишњице устанка у Босни и Херцеговини, другим балканским земљама и истоочној кризи 1875–1878. године*, (том I). ур. Раде Петровић, 49–89. Сарајево: АНУ БиХ
6. Екмечић, Милорад. 1978. „Српска војска у националним ратовима од 1876 до 1878.” *Балканика* IX: 97–129.
7. Екмечић, Милорад. 1981. *Српски народ у Турској од средине XIX века до 1878. У Историја српског народа*. V–1. Београд: СКЗ
8. Екмечић, Милорад. 1989. *Стварање Југославије 1790–1918*. II. Београд: Просвета
9. Evans, Dž. Artur. 1967. *Ilirska pisma*. Сарајево: Veselin Masleša
10. Ivić, Aleksa. 1918. *Fragmenti iz istorije Bosanskog ustanka 1875 i 1876. god*. Загреб: Štampa dioničke tiskare
11. Красић, Владимир. 1884. *Устанак у Босни 1875–1878, грађа за новију српску историју рата за ослобођење*. Нови Сад: Штампарија А. Пајевић
12. Капицић, Хамдија. 1954. *Застава о Босни и Херцеговини 1871–1873*, друга књига. Сарајево: Свјетлост
13. Капицић, Хамдија. 1954а. *Застава о Босни и Херцеговини 1874–1876*, трећа књига. Сарајево: Свјетлост
14. Капицић, Хамдија. 1956. *Застава о Босни и Херцеговини 1876–1878*, четврта књига. Сарајево: Свјетлост
15. Luković, Petko. 1972. „Nekoliko napomena o ulozi vojvode Goluba Babića u Bosanskom ustanku 1875–1878. i njegovom nožu koji se čuva u Vojnom muzeju u Beogradu.” *Vesnik* 18: 165–179.
16. Marković, Stipo. 1970/71. „Uspomene don Stjepana Krešića iz Bosanskog ustanka 1875–1878. god.” *Glasnik Arhiva i Društva arhivskih radnika BiH* X–XI: 411–464.
17. Слипчевић, Фуад, Пејовић, Петар, Бојић, Мехмедалија, Стијеповић, Никола. 1952. *Буне и устанци у Босни и Херцеговини у XIX веку*. Београд: Војноисторијски институт ЈНА

18. Теиновић, Братислав. 2006. *Српски устанак у Босни 1875–1878*. Бања Лука: Музеј Републике Српске
19. Теиновић, Братислав. 2018. *У сусрет Берлинском конгресу 1878–2018*. Бања Лука: Музеј Републике Српске
20. Тепић, Ибрахим. 1988. *Босна и Херцеговина у руским изворима (1856–1878)*. Сарајево: Веселин Маслеша
21. Trnjaković, Mile. 1977. „Значај слободне територије Црних Поточа у Босанском устанку 1875–1878 године.” У *Међународни научни скуп поводом 100–годишњице устанка у Босни и Херцеговини, другим балканским земљама и истоочној кризи 1875–1878. године*, (том II). ур. Раде Петровић, 247–258. Сарајево: АНУ БиХ
22. Ћурић, Најрудин. 1971. *Архивска збирка Владимира Деснице, прилози раду Обровачког одбора и устанку у Босни 1875–1878*. Сарајево: АНУ БиХ
23. Чубриловић, Васо. 1996.² *Босански устанак 1875–1878*. Београд: Балканолошки институт САНУ